

NINA • NIKU

FAKTA

Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen miljøvernforskning. Stiftelsen har ca. 230 ansatte (1999) og omfatter NINA - Norsk institutt for Naturforskning og NIKU - Norsk institutt for kulturminneforskning. FAKTA-ark gir populariserte sammendrag av publikasjoner fra stiftelsen.

Nr. 9 - 1999

Fargene i Kiøsterudgården

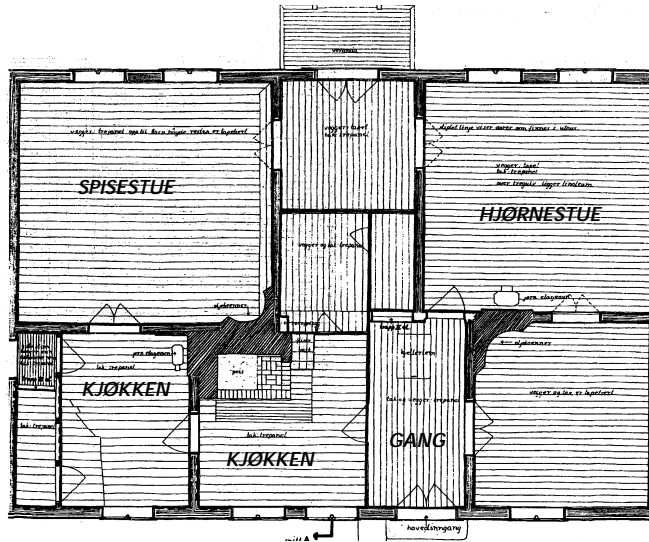
Det er vanskelig å kartlegge Kiøsterudgården, og vi har ikke klart å fravriste bygningen alle dens hemmeligheter, heter det i NIKUs rapport om fargeundersøkelser i Kiøsterudgården i Åsgårdstrand, kjent fra Edvard Munchs maleri «Pikene på bryggen.»

Fargeundersøkelsene er gjort i hovedbygningen i et anlegg med side- og bakbygninger. Undersøkelsene er gjort i andre etasje og i hjørnestuen og gangen i første etasje. Den er utført for å gi husets eier et forslag til fargebruk i de enkelte rommene, basert på kunnskap om bygningens fargehistorikk.

Undersøkelsene i Kiøsterudgården er først og fremst en fargeundersøkelse av rommene i andre etasje. Utvalgte rom i første etasje er undersøkt tidligere.

Store endringer

Det er umulig å si noe sikkert om hvordan hele interiøret i Kiøsterudgården var i 1780-årene. Dertil er endringene for store. Forholdsvis store endringer har trolig skjedd i tilknytning til trappeforbindelsen mellom første og andre etasje.

Kjøsterudgårdens første etasje, der NIKUs fargeundersøkelser er gjort i hjørnestuen og gangen. Rommene i andre etasje er også undersøkt (se tegning på side 2).

Oppmålingstegning for Riksantikvaren: ELIN RØHME, 1969.

I første etasje er bygningselementer, interiørløsninger, farger og overflater dominert av 1800- og 1900-tallet

I andre etasje er mer av 1700-tallet bevart, selv om det også her er skjedd endringer. Dørene i bygningen er 1800-talls eller sekundært brukt. Overflater og farger domineres av tiden etter 1950. I rom som «Fateburet», rom 2.2 (se tegning på side 2), og Salen, rom 7.2, er 1700-tallet fremdeles dominerende.

Også i soverommene er mye av 1700-tallsinteriøret bevart, men inntrykket forstyrres av moderne farger og overflater.

Det er tre perioder som er viktige for interiøret i bygningen: Det opprinnelige interiøret (1780-årene), sveitserstilperioden, (trolig 1851-74) og rehabiliteringsperioden i vårt århundre (1969-80). Endringer har selvfølgelig også skjedd mellom disse periodene og etter den siste.

Endringene i strukturen kompliserer fargeundersøkelse, gjør den tidkrevende og gjør at funnene er vanskelige å tolke med sikkerhet. Gulv og gulvlist er vanskelige elementer å kartlegge fargehistorikken til. Det er usikkerhet i sammenhengen mellom gulv, gulvlist og vegg i enkelte faser i flere rom. Ny informasjon om bygningen kan komme frem ved inngrep i bygningsstrukturen.

Tolkninger

Ved lesning av NIKU-rapporten er det viktig å huske på at resultatet av enhver fargeundersøkelse er basert på tolkninger av funnene. Disse finnes i fargebetegnelser, i fargekoder og særlig i hvordan de forskjellige farger på de enkelte elementer er plassert i forhold til hverandre innenfor de enkelte faser. Tolkningene er basert på den samlede kunnskapen om bygningen og de enkelte rom etter undersøkelsen, og på tidligere erfaringer og kunnskap innen farge- og bygningshistorikk.

«Prosjektmedarbeiderne på bryggen»... Kiøsterudgården, trolig bygget i 1780-årene, ligger ned mot havna i Åsgårdstrand og er den store hvite bygningen som sees i bakgrunnen på Edvard Munchs maleri «Pikene på bryggen». Kjøpmann og skipsreder M.A. Ridder-vold var bygningens første eier.

Foto: BIRGER M. LINDSTAD

Metode

Fargeundersøkelsen er gjort ved stratigrafiske avdekkinger i form av fargetrapp-er, og ved stikkprøver med skalpell.

Fargeregistrering og beskrivelse gjøres ved bruk av det såkalte NCS-systemet for fargebeskrivelse. Kodene bør i de fleste tilfellene oppfattes som veiledende, siden det sjelden er mulig å finne en NCS-kode som fullstendig samsvarer med den avdekkede fargen. De avdekkede fargene vil dessuten endre seg over tid. Oljen i malingen gulner når den ikke utsettes for lys. Det betyr at de fargene som avdekkes vanligvis er varmere eller gulere enn de opprinnelig har vært. Oljen vil blekes når fargen står fremme i lyset.

Behandling

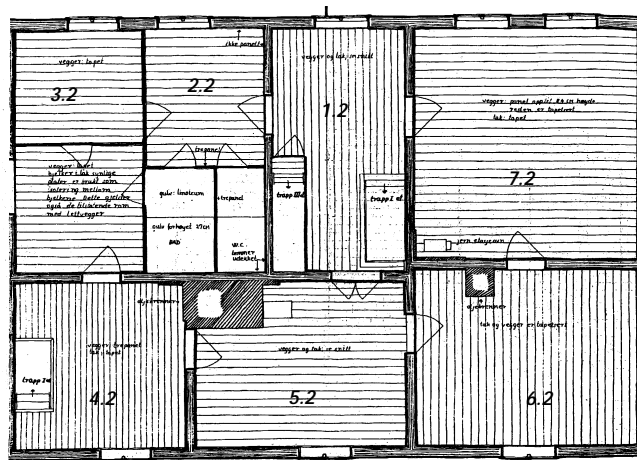
Ved en eventuell tilbakeføring av interiøret må hvert rom vurderes på egne premisser. Restaureringsforslagene tar utgangspunkt i de endringer som er gjort i de enkelte rom, og funn som er gjort. Dersom få endringer er foretatt og det opprinnelige fargeskjemaet er funnet, eller så godt som funnet, er det naturlig å foreslå at de opprinnelige fargene brukes ved en oppmaling av rommet. Dersom senere endringer dominerer, eller sekundære farger er lettere å plassere inn som en helhet i en bestemt periode, anbefales en sekundær fase.

Restaureringsforslagene er basert på at det ikke skal gjøres inngrep i bygningsstrukturen. Det innebærer at sekundære tilføyelser ikke fjernes, og at rommene vil stå slik de står i dag, men med andre farger. Opprinnelige flater eller flater som er malt i en tidlig fase, bør ikke overmales.

Det er viktig å bruke riktige materialer; limfarge der det opprinnelig har vært brukt limfarge, linoljemaling der dette har vært brukt.

Grunnarbeidet for maling må gjøres ordentlig, men som hovedregel fjernes ikke underliggende fargelag. Grunnarbeid for maling av gulv vurderes fra rom til rom.

Ådring må utføres av en dyktig maler som har erfaring med denne type arbeid. En oppmaling av ådring vil alltid i større eller mindre grad bli en tolkning, snarere enn en kopi. Dersom store felt av ådringen avdekkes, kan en oppmaling gjøres slik at ådringen i hovedtrekk, rytme, penselføring og farge er som den originale.

Undersøkelsen i Kjøsterudgården er først og fremst en fargeundersøkelse av rommene i andre etasje.

Oppmålingstegning for Riksantikvaren: ELIN RØHME, 1969.

Salen i andre etasje

Salen (rom 7.2 på tegningen ovenfor) er et av rommene som er undersøkt i andre etasje. Før fargeundersøkelsen ble det konstatert at rommet har sekundært trukket tak. Veggene er trukket med finvevet lerret og malt lyst blått. Brystning (ramtre/fylling) med Louis XVI-elementer er malt hvit. Brystningslisten er flat med dekor i relieff.

Mot nord har rommet en hvitmalt treffyllings Louis XVI-dør, og en tilsvarende mot vest. Brannmuren er hvitmalt med lys blå kanting mot hvit brannmurslist. Det er ett vindu på sørveggen og to på østveggen. Det er sekundære grunder og opprinnelige smyg og stort sett opprinnelig belistning. Umalt bordgulv og belistning.

Enhetlig Louis XVI-rom

Alle malte flater ser ut til å være malt med oljebasert maling, bortsett fra brannmuren, som kan være malt med lateks.

Rommet er et enhetlig Louis XVI-rom. Alt listverk er nydelig bearbeidet med relieffdekor og profiler. På dører og brystninger er det kannellerte dekorfelt. Den opprinnelige lys- og skyggeeffekten i relieffdekoren er bevart, fordi det er få og tynne malinglag.

Resultater

Opprinnelig har 1780-årenes brystning, dører og belistning samme malinglag og samme farge. Vurderingen er gjort ut fra penselstrøk, overflatestruktur og malingens reaksjon på malingfjerner. Det har vært en lys, nesten hvit, kjølig grå farge.

Det er usikkert om gulvet har vært malt. Det ble funnet mange fargelag på dørstokken.

På brannmuren er det funnet sjablon- og strekdekor. Denne er datert til 1860-årene. Dekoren er bare delvis avdekket.

Anbefalt oppmaling

Det anbefales at salen oppmales med de opprinnelige fargene fra 1780-tallet. I dette rommet er det særlig viktig at maling på vegger og brannmur ikke fjernes. På brannmuren er det dekor som ikke er fullstendig avdekket, og på veggene kan det være dekor, selv om undersøkelsene hittil ikke har avslørt den.

Det er viktig at maleren er gjerrig ved påføring av maling. Kvaliteten i snekkerarbeidet ligger i de findimensjonerte dekor detaljene, og denne kvaliteten må ikke ødelegges ved at det legges på for mye maling. 1700-tallets malermanualer anbefaler at man hele tiden går etter med en liten pensel nede i profiler for å fjerne overskuddsmaling. Den hvite «krisemalingen» som er påført enkelte av elementene bør fjernes før oppmaling dersom den lar seg vaske av med sterkt salmiakkvann.

Tak og taklist: Males hvitt med limfarge.

Vegger: Mørk «gammelrosa». Fargen må blandes på stedet etter avdekkingsprøve.

Brystning og brystningslist, dører, smyg og geriker, vinduseriker, brannmurslist: Males lys grå. Fargen må blandes på stedet. Dette har høyst sannsynlig vært en kjølig farge; den er tolket som en varm lys grå farge på grunn av oljegluring.

Brannmur: Males hvit med limfarge. Avdekket dekor males ikke over, selv om den er fra en senere fase i rommet.

Stoffet er hentet fra

NIKU Oppdragsmelding 075

Tone M. Olstad:

«Fargeundersøkelser i Kjøsterudgården, Åsgårdstrand, 1998.»